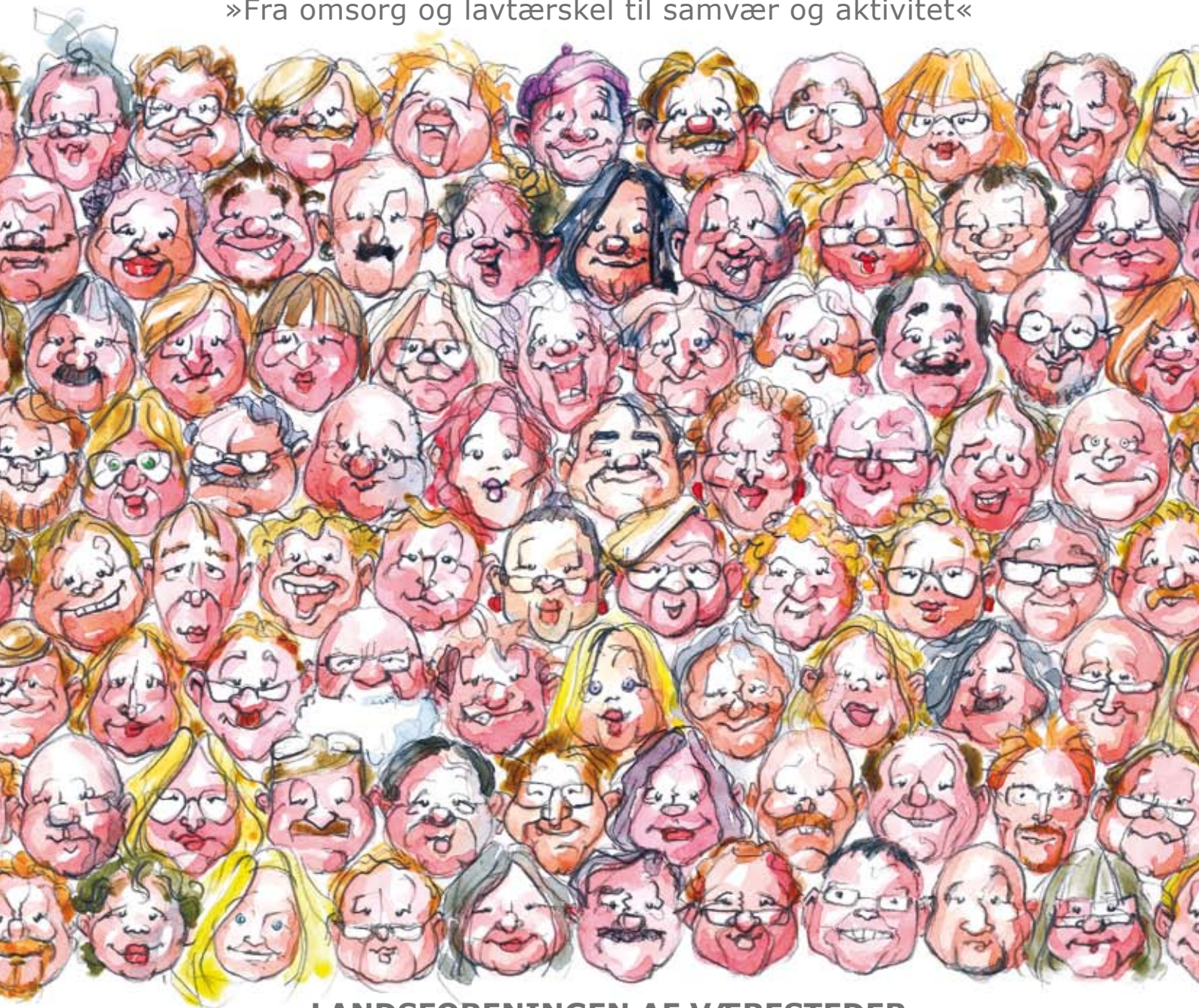

SAMFUNDETS VÆRESTED

»Fra omsorg og lavtærskel til samvær og aktivitet«

LANDSFORENINGEN AF VÆRESTEDER

SAMFUNDETS VÆRESTED

»Fra omsorg og lavtærskel til samvær og aktivitet«

2005

ISBN-nr.: 87-989362-4-7

Udgiver:

Landsforeningen af VæreSteder

Jyllandsgade 10, 1.sal

7000 Fredericia

Tlf. 7592 4000

E-mail: lvsinfo@mail.dk

www.vaeresteder.dk

Redaktion:

Cliff Kaltoft, Landsforeningen af VæreSteder

Udviklingskonsulent Ole Thisgaard,

www.thisgaard.dk

Tekst:

Udviklingskonsulent

Curt Sørensen, cand.phil.

Free.Comm. Tlf. 6220 7999

Omslag og illustration:

Jens Bach Andersen

www.jens-tegner.dk

Lay-out og tryk:

Hanne Bennike

HR Offset A/S, Vejle, Tlf. 7582 8911

www.hr-offset.dk

Skrift:

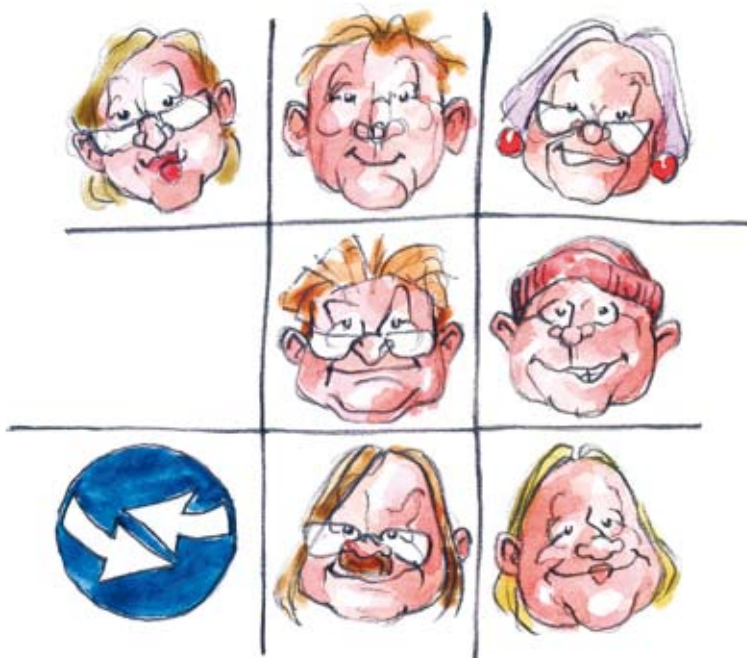
Minion

Oplag:

1000 stk.

SAMFUNDETS VÆRESTED

PUBLIKATION I TRILOGIEN OM SOCIALE VÆRESTEDER I DANMARK

LANDSFORENINGEN AF VÆRESTEDER

INDHOLDSFORTEGNELSE

1. FORORD	3
2. STENEN I SKOEN	4
3. VÆRESTEDERNE I DANMARK	5
4. BRUGEREN I CENTRUM	8
5. FRIVILLIGT SOCIALT ARBEJDE	11
6. IKKE I MIN BAGHAVE	14
7. ET TANKEEKSPERIMENT	16
8. NYE KOMMUNALE RAMMEBETINGELSER	19
9. ET LILLE EFTERSKRIFT	22
10. NOTER OG LITTERATUR	23

FORORD

Publikationen ”Samfundets Værested” er en publikation i en serie på i alt tre udgivelser om sociale væresteder i Danmark. Trilogiens to øvrige bidrag har fået titlerne: Brugernes Værested og Mulighedernes Værested.

Alle tre publikationer tager afsæt i den praksis og de erfaringer, der er gjort rundt omkring på de sociale væresteder, der som medlemmer er knyttet til Landsforeningen af VæreSteder. Med trilogien har Landsforeningen ønsket at sætte fokus på værestederne i tre forskellige belysninger.

Samfundet Værested henvender sig særligt til værestedernes samarbejdspartnere, til beslutningstagere og embedsmænd, men også til værestedets ledelse og bestyrelse. Publikationen sætter særligt fokus på værestedernes samfundsmæssige betydning, og indeholder desuden en række konkrete bud på, hvordan værestederne i de kommende år sikres opbakning og positive udviklingsmuligheder. Publikationen er skrevet af udviklingskonsulent Curt Sørensen.

Brugernes Værested henvender sig primært til værestedernes brugere og personale. Den er tænkt som inspirations- og opslagsbog for det praktiske arbejde med brugerinddragelse på værestederne.

Brugernes Værested afklarer vigtige begreber om brugerinddragelse, og munder ud i en beskrivelse af en række praktiske værktøjer. Værestederne i Danmark er, hvad angår brugerinddragelse inde i en rivende udvikling, som Landsforeningen ønsker at støtte og udbrede. Publikationen er skrevet af Ulrik Korff, konsulent i Landsforeningen af VæreSteder og udviklingskonsulent Ole Thisgaard.

Mulighedernes Værested henvender sig til nuværende ledere, medarbejdere og brugere. Men udgivelsen er også oplagt inspiration til nye steder, hvor man ønsker at etablere sig med et værested.

Mulighedernes Værested interesserer sig for værestedernes fællestræk og forskelle. Afslutningsvis forholder publikationen sig til, hvilke udviklingstræk der præger værestederne i dag og et stykke ind i fremtiden. Publikationen er skrevet af udviklingskonsulent Ole Thisgaard.

Grafiker Jens Bach Andersen er blevet bedt om at illustrere denne og de to øvrige publikationer i trilogien. I den forbindelse blev han sendt på research på et værested for at finde ideer til, hvordan værestederne tager sig ud i billeder. Herefter har Jens tegnet en række humoristiske tegninger for os i sin kærlige karikatur. I en kommentar til sine illustrationer, skriver Jens bl.a.: ”Et bånd af mennesker, ét mylder, en overvældende mangfoldighed – og det er jo fra ende til anden mennesker, det hele drejer sig om!” Dybest set er det vel Jens’ pointe, at værestedet er vores alles, hvis og når vi for brug for det! Inde i publikationen optræder illustrationer fra værestedernes verden og dens mennesker.

God læselyst.

STENEN I SKOEN

Familien Danmark har det godt. Der arbejdes meget, tjenes mange penge og bruges mange penge. Der lever i det hele taget et travlt og foretagsomt liv. Somme tider indsniger der sig øjeblikke af rastløs kedsomhed og nedslag af ulykke, men i det store og hele går det godt. Og om ikke andet, så kan man altid lune sig ved, at det jo kunne være værre. Rigtig meget værre!

Udenfor Familien Danmark lever ca. 50.000 mennesker et særdeles udsat liv (1). Her er ingen job, i hvert fald ikke af den slags man roser sig af, ingen penge, i hvert fald ikke af den slags skattevæsenet får kendskab til, her er mangel på uddannelse og mangel på boliger. Her er mennesker uden en seng at sove i, alkoholikere og stofmisbrugere, psykisk syge og andre skæve eksisterer, som i manglen af bedre, udstyres med forenklede etiketter og diagnoser. I de udsatte grupper har man det ikke godt. Her er man udenfor og alene, og alt for ofte henvist til egne dæmoner og overlevelsesevne.

Afstanden mellem Familien Danmark og de udsatte grupper er stor. Menneskeligt, samfundsmæssigt og politisk udgør det et større og større problem. For hvordan kan vi tro på alle menneskers værdighed, når vi tillader folk at gå i hundene? Hvordan kan vi acceptere tab af ressourcer og forspildte muligheder, når vi

hylder princippet om, at der er brug for os alle, og at alle skal kunne bidrage til fællesskabet? Og hvordan kan vi rumme forestillingen om et velfærdssamfund med lige rettigheder og muligheder og en stærk offentlig forpligtelse overfor de svageste, når vi tilsyneladende begrænser de samme rettigheder og muligheder for de mest udsatte grupper?

Det ville være så let, hvis de udsatte kunne glemmes eller overlades til sig selv. Men det kan vi ikke - ubehaget er trods alt for påtrængende, problemerne for mange og for iøjnefaldende.

Væresteder for socialt udsatte er opstået for at lette ubehaget, og for at afsøge nye veje i det sociale arbejde. Værestederne er i al deres mangfoldighed et forsøg på at skabe et meningsfyldt tilbud for udsatte mennesker. Et tilbud, som både indeholder forståelse og omsorg, men som også giver mulighed for personlig udvikling, vækst og forandring. Det er dokumenteret og efterhånden almindeligt anerkendt, at værestederne gør en stor forskel for de udsatte grupper. Mindre forståelse er der nok for den tanke, at værestederne gør en stor forskel for Familien Danmark. Denne lille publikation handler mest om det sidste.

VÆRESTEDERNE I DANMARK

Landsforeningen af VæreSteder er en frivillig landsorganisation, der yder støtte til væresteder for socialt udsatte i Danmark. Udviklingen i den danske misbrugsindsats og i det sociale arbejde for de udsatte grupper har skabt en stor vækst i antallet af væresteder. Fra 1995 og frem har udviklingen været præget af nye værestedstilbud, og i dag er ca. 80 væresteder, med kontakt til mellem 7.000 og 8.000 brugere, medlem af Landsforeningen. Hertil kommer der en lang række andre væresteder, sociale caféer, varmestuer og lignende, oprettet af f.eks. KFUM's Sociale Arbejde i Danmark og af Kirkens Korshær, men også af kommunerne på f.eks. det socialpsykiatriske område.

På værestederne kommer der mange forskellige mennesker. I Landsforeningens medlemskreds af væresteder udgøres brugerne primært af stof- og alkoholafhængige og tidligere stof- og alkoholafhængige, men også af mennesker, der er eller har været f.eks. hjemløse, psykisk syge eller noget helt tredje. Denne mangfoldighed har skabt en kultur, der sætter mennesket i stedet for problemet i centrum. En kultur, hvor nøgleordene er respekt og ligeværdighed, og hvor der arbejdes intenst med at styrke brugerorganisering, hjælp-til-selvhjælp og selvansvarlighed i et fællesskab, der giver mening for den enkelte.

Værestederne er dog langt fra ens. Forskelle og variationer er der mange af – både hvad angår målgrupper, tilbud, organisering, personale og økonomi. I bogen ”Væresteder for stofmisbrugere og tidligere stofmisbrugere i Danmark”, udgivet af Center for Rusmiddelforskning (2), beskrives således fire forskellige værestedstyper med særlig relevans for misbrugsområdet:

Væresteder for tidligere stofmisbrugere
Væresteder primært for metadonbrugere
Væresteder for en blandet brugergruppe
Væresteder for aktive stofmisbrugere

Væresteder for tidligere stofmisbrugere har en række særlige karakteristika. Som stoffri eller clean befinder brugerne sig et særligt sted i deres liv, og har som en følge heraf særlige behov. Værestedet og værestedets fællesskab har fokus på at støtte brugerne i at fastholde et stoffrit liv, og på at støtte den enkelte i hans eller hendes videre udvikling. Disse væresteder er også kendetegnet ved, at ansvaret ofte er lagt i hænderne på en aktiv brugerbestyrelse. Det daglige praktiske ansvar påhviler brugere og frivillige. Ofte forekommer det, at tidligere misbrugere ansættes på netop denne type væresteder. Disse væresteder udfylder en særlig og vigtig rolle som ”udgangsdør” efter endt behandling.

Væresteder for primært metadonbrugere ses ofte i tilknytning til et amtsligt misbrugscenter. I virkeligheden kan der nok sættes spørgsmålstegn ved selve værestedsbetegnelsen, da opgaven som værested ikke er det primære. På stedet udleveres metadon, og der vil i tilknytning hertil være en række faste regler med der af følgende kontrol og styring, som i nogen grad vil påvirke oplevelsen af, hvad stedet i øvrigt kan bruges til. Ansatte med sundhedsfaglig baggrund findes ofte her.

Væresteder for blandede målgrupper udgøres af udsatte mennesker med eller uden misbrugsproblemer, socialt udsatte med forskellig baggrund og af mennesker som kommer på besøg fra gaden for at drage nytte af stedets tilbud og sociale fællesskab. Der er

typisk en ansat leder, ligesom der typisk vil være tale om en bemanning af frivillige medarbejdere. Værestederne er ofte en forudsætning for, at der skabes kontakt til udsatte brugergrupper, ligesom man bidrager til at løse væsentlige og grundlæggende sociale opgaver.

Karakteristisk for væresteder for aktive stofmisbrugere er, at disse væresteder særligt er orienteret mod at skabe kontakt til og sikre omsorg for en gruppe mennesker, som lever på gaden og på stor afstand af det etablerede og offentlige system. Ansættelse af tidligere stofmisbrugere ses ikke på denne type væresteder, og selv om den frivillige indsats også her spiller en væsentlig rolle, så er det ikke typisk, at frivillige eller brugere indgår i det formelle ansvar for værestedet. Grundlæggende social indsats, skadesreduktion og omsorg for den enkelte fylder meget i arbejdet,

ligesom værestedet også ofte udfylder rollen som ”indgangsdør” til den egentlige behandling.

I bogen ”Væresteder for stofmisbrugere og tidligere stofmisbrugere i Danmark” (3) findes tillige en omfattende beskrivelse af den brede vifte af behov og funktioner, som værestederne tilgodeser.

Værestederne opfylder helt enkelt, som ordet også siger, behovet for et sted ”at være”. Et sted hvor man kan være til som sig selv uden at der stilles for mange krav og betingelser. Et tilgængeligt sted, hvor man både kan være i fred og være sammen med andre. Men værestederne opfylder også fysiske behov for at få et bad, et måltid mad, en kop kaffe eller for at få varmen i kroppen. Hertil kommer opfyldelsen af basale samværsbehov, dvs. behovet for at være sammen med andre, at tale med mennesker, der er i den samme situation som en selv og i det hele taget at være en del af et fællesskab. Værestederne dækker desuden brugernes forskellige behov for hjælp. Det kan være behovet for at samtale med en rådgiver, at yde professionel forståelse og hjælp, at give sårpleje og på forskellig vis afhjælpe akutte sundhedsproblemer, men det kan også dreje sig om hjælp til at komme i kontakt med andre relevante faggrupper, sundhedssystemet, behandlingssystemet og myndigheds personer. Desuden udfører værestederne et stort arbejde for at tilgodese brugernes ønsker om aktiviteter og oplevelser i form af fælles udflugter, sports- og musikarrangementer mv. På de ydre linjer bidrager rigtig mange væresteder til at skabe øget forståelse for de udsatte grupper og det sociale arbejde ved at stille op til foredrag, oplæg og debatter i lokalsamfundet.

Endelig – og ikke mindst – så dækker værestederne en række betydelige udviklingsbehov. På værestederne understøttes mennesker i deres egen udvikling, og i oplevelsen af, at ”de mange små skridt” kan betyde en forandring til det bedre. På flere og flere væresteder er dette arbejde indlejret i en bevidst pædagogisk strategi, der tager sigte på en opbygning af selvtillid og tro på egne evner gennem uddelegering af ansvar og inddragelse af brugerne. Flere væresteder indgår også direkte i projekter, som har et beskæftigelses sigte, og som på forskellig vis handler om at befordre og støtte indgangen til et aktivt arbejdsliv. Væresteder er ikke blot ”blive-steder”, men er også betydningsfulde i den forstand, at de bidrager til at understøtte ønsket om udvikling, vækst og forandring.

KAPITLET'S PÅSTANDE ELLER UDSAGN:

Samfundsmæssigt udfylder værestederne flere vigtige funktioner.

Værestederne

- skaber kontakt til udsatte brugergrupper, som man ellers vil ha' svært ved at nå
- spiller en vigtig rolle i den samlede misbrugsindsats
- bidrager til løsning af skadesreducerende og sundhedsfremmende opgaver
- bidrager til at skabe øget forståelse for de udsatte grupper
- understøtter brugerønsker om personlig udvikling og vækst
- støtter mennesker i en tilbagevenden til arbejdsmarkedet

BRUGEREN I CENTRUM

De seneste år er der fokuseret skarpt på udnyttelsen af skattekrone og effekten af offentlige bevillinger – også i den sociale sektor. Samtidig er krav og forventninger løbende blevet skærpet til dokumentation og evaluering. Som politiker og bevillingsgiver vil man vide, hvad man får for pengene, og i det sociale arbejde bliver der i dag brugt en del kræfter på at beskrive og dokumentere indsatsen. Således også på værestedsområdet.

Landsforeningen af VæreSteder har støttet denne udvikling på flere måder. Der er målrettet arbejde på at styrke viden om dokumentation og evaluering-metoder blandt værestedsledere i forbindelse med den 3-årige diplomledersuddannelse, som Landsforeningen gennemførte i 2002-2004 (4). Samtidig har Landsforeningen igangsat en større afklaringsproces i medlemskredsen med henblik på at nærme sig en fælles beskrivelse af værestedernes værdigrundlag. Processen har strakt sig over mere end et år, den har aktivt involveret væresteder i medlemskredsen, og har som sådan afstedkommet en lang række vigtige drøftelser blandt ledere, bestyrelser, medarbejdere, frivillige og brugere.

Værestedstanken (5), som nu foreligger, er vigtig af flere grunde. Dels skal den selvfølgelig anvendes som et redskab i værestedernes eget videre arbejde. Men den er også værdifuld i den offentlige dialog, som værestederne fører med kommuner og andre samarbejdspartnere om opbakning og støtte til værestedernes arbejde. Værestedstanken angiver således nogle af de holdninger og ideer, værestederne er fælles om på tværs af de forskelle, der selvfølgelig også findes, og som tidligere er blevet omtalt.

Værestedstanken lyder i al sin besnærende enkelthed som følger:

”Et værested er et beskyttelsesrum – et fristed fra såvel gadens rå miljø som fra behandlernes og myndigheds-personernes krav og forventninger. Men værestedet rummer også nye muligheder og veje for det enkelte menneske.

Værestedet er ofte både indgangsdør og udgangsdør i forhold til den samlede indsats, men kan også have mere permanent karakter for den enkelte; derfor skal værestedet kunne yde beskyttelse og støtte i respekt for personens unikke livssituation og behandle alle lige på forskellig vis.

Værestedet betyder mere sammenhæng i den enkeltes hverdag. Ligesom værestedet bygger bro mellem forskellige aktører og instanser i samfundet og det enkelte menneske.

Værestedet er det væksthjør, hvorfra man - i sit eget individuelle tempo og ud fra sine individuelle personlige kompetencer - kan få hjælp til at forbedre sin livssituation via ”de små skridts metode”. Derfor tilstræbes det, at stedet ud fra en vurdering af brugernes ressourcer indeholder aktiviteter, der kan give indhold i den enkeltes hverdag, medvirke til at fastholde og udvikle sociale og andre færdigheder, give nye perspektiver på livet eller kan bidrage til en tilbagevenden til arbejdsmarkedet.

Den særlige samværsform i ”fællesskabsfamilien” på værestedet danner grundlaget for skabelsen af det beskyttede vækstmiljø og etableringen af et personligt netværk. Ingen er usynlige på værestedet, der også fungerer som et socialt træningslokale.

På værestedet inddrages man i beslutninger og praktiske opgaver efter lyst og evne. Det er vigtigt, at inddragelsen er reel og følges af reelle, meningsfulde ansvarsområder. På værestedet involveres alle, og der tages behørigt hensyn til de svageste så yderligere understøttelse mindskes.

På værestedet gælder det, at ”ingen får lov til at gå i hundene i ubemærkethed”. Man drager omsorg – både socialt, mentalt og fysisk. Omsorgen er ikke kun skadesreducerende men også fremmende for den enkeltes sundhed og muligheder for et bedre liv.

Et værested er rummeligt, men kan ikke rumme alt. Derfor er det essentielt, at værestedet selv har indflydelse på brugergruppens sammensætning samt værestedets aktiviteter.”

Værestedstanken er langt mere udførligt omtalt i publikationen Mulighedernes Værested. Når den alligevel citeres og omtales her, sker det for at fremhæve især to forhold.

Det første omhandler værestedernes stærke forpligtelse overfor brugerne. Brugere og det sociale arbejde for og med brugerne er udgangspunktet for alt, hvad der foregår. Ja, og hvad ellers - kunne man spørge? Det turde jo være en selvfølgelighed! Ikke desto mindre er der mange brugere, og ikke mindst misbrugere, som gennem år og dag har haft oplevelsen af, at de sociale og behandlingsmæssige tilbud måske ikke lige var indrettet i overensstemmelse med deres behov, og at ”systemet” måske i højere grad var indrettet på at holde de mest belastede brugere på afstand end på at byde dem inden for. Al formaliseret indsats indeholder en vis risiko for systembyggeri, bureaukrati og kassetænkning, og – hånden på hjertet – så er det fænomen vist også velkendt i den danske misbrugsindsats. ”Brugeren i centrum” er derfor ikke blot et politisk slagnummer, men også en helt konkret prioritering i det sociale arbejde, som Værestedstanken er udtryk for. På værestederne tages der hånd om de brugere, som ”systemet” har særdeles svært ved at få en positiv kontakt til – om nogen kontakt overhovedet - og som mange måske i virkeligheden helst er fri for.

Men også i selve synet på brugeren er Værestedstanken interessant. I de mange formuleringer omkring vigtigheden af ”inddragelse”, ”indflydelse” og ”involvering” er der således mere på spil end almindelig respekt for rundkreds og demokrati. På rigtig mange væresteder er det en oplevet erfaring, at udvikling, vækst og forandring er mulig, hvis

brugerne selv tager ansvar for det, og hvis ansvaret opleves som en reel mulighed. Tankegangen er helt på linje med de beskrivelser, vi kender fra teorier om "Impowerment" og "Recovery", og i værestedsarbejdet omsættes det i en konkret, social praksis, hvor ambitionen er, at brugeren så at sige bliver herre i eget hus. Metoderne hertil er ikke særligt mystiske eller svære at forstå, om end de er lettere at beskrive end at gennemføre. Mulighederne for frivilligt at løse praktiske og overskuelige opgaver som at brygge kaffe, dække bord, lave mad osv. spiller selvfølgelig en betydelig rolle. Det samme gør oplevelsen af at kunne indgå i beslutninger om værestedets tilbud, aktiviteter, åbningstider osv. Bestyrelsesarbejde og andre mere udadvendte funktioner samt egentlige ansættelsesforhold er på tilsvarende vis væsentlige for oplevelsen af, at der er brug for en, at man kan noget og vil noget, og for at man møder anerkendelse som menneske. Som det ofte udtrykkes, så handler bestræbelsen om at skabe "medspillere" i stedet for "modspillere" – ikke som gustent overlæg eller

strategisk fif, men fordi livet bliver rigere, hvis det indeholder gode oplevelser, udviklingsmuligheder og forventninger til fremtiden.

Brugerinddragelse og brugerorganisering er nærmere beskrevet i publikation: Brugernes Værested.

KAPITLET'S PÅSTANDE ELLER UDSAGN:

Værestederne

- arbejder ud fra en fælles deklaration
- sætter brugeren i centrum
- giver ansvar til brugerne

FRIVILLIGT SOCIALT ARBEJDE

Gennem de seneste år er opmærksomheden skærpet betydeligt for værdien af frivilligt socialt arbejde. Og med rette. Den frivillige indsats er betydningsfuld for samfundet som helhed, for det menneske som modtager den frivilliges hjælp, men også for den frivillige selv.

Det sidste har der nu ikke været talt og skrevet så meget om. Tværtimod har der været en udtalt tendens til, at ideologisere den frivillige hjælp. Selvgodheden har været til at få øje på, når den frivillige indsats er blevet begrundet i særlige motiver eller anlæg for ”altruisme”, ”næstekærlighed” eller andre fromme ønsker om ”at gøre noget for andre, der har det sværere end mig selv”. Ikke at der i sig selv er noget galt med netop de bevæggrunde, men ret beset så er der mange andre forskellige motiver i spil (6). Blandt engle findes der sikkert uskyldsrene og uegennyttige motiver, blandt vi mennesker er det mere kompliceret. Og hvori består egentlig problemet, hvis man nu i højere grad anerkendte, at frivilligt socialt arbejde også handler om at hjælpe sig selv, om at lære nyt og udvikle sig selv, og om at forøge egne muligheder på f.eks. arbejdsmarkedet? Lad være, at det måske ikke klinger så kønt eller kristeligt, men synspunktet vinder til gengæld i troværdighed, fordi det er tættere på virkeligheden. I hvert fald på værestedernes virkelighed.

Frivilligt socialt arbejde spiller en afgørende rolle for værestederne. Og det vil næppe være nogen overdrivelse at påstå, at uden frivillig indsats, så fandtes der heller ingen væresteder. Men det frivillige arbejde foregår ikke i en form, hvor medlemmer af Familien Danmark står i kø for at arbejde ulønnet på det lokale værested for aktive eller tidligere stofmisbrugere.

På værestederne er den frivillige indsat i højere grad uformel og selvorganiseret, og den omfatter brugerne selv som hovedaktører i såvel det at give som at modtage hjælp. Den distance mellem hjælperen og den hjælpsøgende som kendes fra meget professionelt arbejde i social og sundhedssektoren, og som på besynderlig vis har fundet sin egen særlige variant i den ”fromme” forståelse af frivilligt socialt arbejde, er ikke et udtalt fænomen på værestederne. Værestederne har selvfølgelig ansatte, professionelle medarbejder med mange forskellige faglige udgangspunkter, herunder flere med misbrugsbaggrund, og sådan skal det være, men både den lønnede og den frivillige indsats er først og sidst en udveksling af hjælp og tjenesteydelser i øjenhøjde.

Frivilligt arbejde defineres i Danmark (7) på følgende måde:

Frivilligt arbejde er frivilligt, dvs. det udføres uden fysisk, retlig eller økonomisk tvang

Frivilligt arbejde er ikke lønnet, men kravet er dog relativt, dvs. der kan være tale om omkostningsgodtgørelse, gratisydelser og symbolske betalinger

Frivilligt arbejde udføres over for andre end familie og slægt, dvs. herved udskilles husholdningsarbejde og uformel omsorg overfor familiemedlemmer

Frivilligt arbejde skal være til gavn for andre end én selv og familien, dvs. at det er den værdi, arbejdet har over for andre, der gør det til frivilligt arbejde. Det betyder også, at det afgrænses fra ren deltagelse i en selvhjælpsgruppe

Frivilligt arbejde er af formel karakter, dvs. der skal være tale om en vis grad af organiseret, struktureret eller aftalt frivilligt arbejde, som er forskellig fra almindelig hjælpsomhed af spontan og uformel karakter

Beskrivelsen af, hvad der kendetegner frivilligt arbejde er for så vidt klar nok. Men problemet er, at definitionen udelukker store dele af den frivillige, ulønnede indsats som mange udsatte brugere er involveret i på værestederne. Man kan også være udsat i sproget!

Det er et problem, at definitionen ikke rummer en anerkendelse af den særlige form for frivilligt arbejde, som har et mere uformelt og brugerrettet udgangspunkt. Det er et problem, at definitionen ikke i højere grad rummer en anerkendelse af hjælp-til-selvhelp-princippet. Og det er et problem, at

definitionen ikke rummer en anerkendelse af, at man som bruger og borger selvfølgelig kan hjælpe sig selv ved at hjælpe andre.

Diskussionen er ikke blot en strid om ord fra flueknepperiets overdrev. Definitionen afspejler en samfundsmæssig og politisk forståelse af det frivillige sociale arbejde, som har betydning for arbejdet med de udsatte grupper. Udmøntningen af den offentlige støtte til frivilligt socialt arbejde vil selvfølgelig altid basere sig på en konkret vurdering af et givet projekt og dets værdi i forhold til løsningen af sociale problemer. Og sådan må det være. Men bag ved denne vurdering er de grundlæggende forståelser af frivilligt socialt arbejde, herunder definitionen som er nævnt ovenfor, ganske virksomme. I den praktiske udmøntning af støtten indebærer det, at den store og omfattende bruger-frivillighed, som bl.a. værestederne er ramme om, ikke bliver anerkendt og tilgodeset i det omfang, den fortjener.

I det lys kunne det være interessant at se nærmere på fordelingen af den statslige PUF-pulje (Pulje til Udvikling af Frivilligt socialt arbejde), Uddannelsespuljen for frivillige og på den støtte som amter og kommuner udmønter til frivilligt socialt arbejde ifølge Servicelovens § 115 (8).

Politisk kunne man også overveje, om der var brug for etablering af en særlig pulje til støtte for den vækst- og udviklingstanke, der er indeholdt i brugernes frivillige arbejde på udsatteområdet. Idéen er i øvrigt ikke ny, men findes klart beskrevet i den Folketingsbetænkning om ”Frivilligt socialt arbejde i fremtidens velfærdssamfund”, som blev udgivet tilbage i 1997 (9).

Betænkningen peger således på behovet for, at de udsatte grupper:

”...gennem etablering af fællesskaber kan få en mulighed for at varetage deres interesser, samtidig med at fællesskabet kan danne ramme om en proces, som kan medvirke til at mobilisere og styrke den enkeltes ressourcer. Selvorganisering kan derfor være en måde, hvorpå de sårbare og udsatte grupper kan integreres i velfærdssamfundet”.

Betænkningen foreslår af samme grund:

”...at der afsættes midler til at fremme egenorganiseringen af de sårbare og udsatte grupper” (10)

KAPITLET'S PÅSTANDE ELLER UDSAGN:

- Værestederne er ramme om et omfattende frivilligt socialt arbejde
- Værestedets brugere er typisk værestedets frivillige
- Bruger-frivillighed bør i højere grad anerkendes som metode i socialt arbejde
- Offentlig støtte bør i højere grad prioritere bruger-frivilligheden og dens muligheder

IKKE I MIN BAGHAVE

NIMBY-fænomenet er en velkendt problemstilling på værestederne. Altså det forhold at Familien Danmark ikke ønsker væresteder for udsatte grupper placeret for tæt på egen matrikel: ”Not in my backyard”, lyder afvisningen. Problemet er særlig udtalt, når det handler om tilbud for aktive stofmisbrugere, men er også velkendt, når det drejer sig om etablering af boliger eller behandlingstilbud for andre udsatte grupper.

På værestederne rundt omkring i landet findes der en lang række erfaringer med naboreaktioner og vanskeligheder i forhold til udlejere, presse og politikere (11). Reaktionen fra naboer og de lokale handlende kan handle om bekymringen for, hvad der vil ske, når området skal huse et værested for f.eks. ”narkomaner”. Hvad vil det indebære i forhold til en koncentration af sociale problemer, salg af stoffer, bortkastning af kanyler, smittefare, tyveri og anden kriminalitet? Vil områdets børn og unge være i en øget risiko for at komme ud i et misbrug, og vil etableringen af et værested i virkeligheden tiltrække endnu flere af den slags mennesker, som man i forvejen er utrygge ved eller ligefrem bange for?

Også blandt boligejere og udlejere kan der være ganske kontante bekymringer. Hvad vil etableringen af et værestedstilbud betyde for villaer og ejerlejligheders salgsværdi, vil der blive mere hærværk og støj i området, vil kvarteret ændre karakter, og vil udlejning til værestedsformål betyde forfald og misligholdelse af lokaler m.m.?

Det siger sig selv, at en lang række af disse bekymringer og spørgsmål ofte bliver genstand for offentlig omtale og politik. Læserbrevskampagner, under-

skriftsindsamlinger, stort anlagte nabohearinger og lokalpolitik kan, når det går værst, udvikle sig til den rene stammedans, hvor der ikke levnes megen plads for argumenter og sund fornuft.

Afstanden mellem de udsatte grupper og Familien Danmark er meget stor, og kontakten er i reglen særdeles begrænset. Og for langt, langt de fleste mennesker er stofmisbrugere og andre udsatte grupper mest nogen, man stifter bekendtskab med gennem avisernes og mediernes omtale. Der er derfor et stort behov for at formidle viden om de udsatte gruppers livssituation, når der skal skabes forståelse for og opbakning til en forstærket lokal indsats. I den situation nytter det ikke meget at stille sig moralsk an og pege fingre af uvidenhed og fordomme. Naboerne og lokalområdets bekymringer skal tages alvorligt, der skal lyttes og skabes forståelse for hinanden.

Blandt værestederne er der i dag en værdifuld ekspertise i håndteringen af forholdet til udlejere, naboer og myndigheder, og der findes næppe det værested i landet, som ikke på den ene eller anden måde har oplevet problemstillingen. Det er en udtalt erfaring, at accepten kommer over tid, og at det er uhyre vigtig, hvordan man tilrettelægger processen i forbindelse med nyetableringen af tilbud. Det spiller en stor rolle, hvornår og hvordan politikere og socialudvalg involveres, hvordan kontakten skabes til lokalområdet, og hvordan forholdet til den lokale presse håndteres.

Det er også afgørende, at man med eksempler og dokumenteret viden kan bidrage til at skabe forståelse for, at værestederne bidrager til at få de værste problemer væk fra gaden og det offentlige rum, hvorved

de offentlige gener af f.eks. misbrugsadfærd reduceres, og at værestederne på en lang række andre områder har en social og sundhedsmæssig effekt, som vi alle har en interesse i at fremme.

Der er mange positive eksempler på, hvordan der ved hjælp af særlige kontakter til nøglepersoner, sponsoraftaler med lokale handlende, fyraftensmøder, nyhedsbreve og en generel åbenhed i det hele taget, kan skabes et godt og positivt netværk omkring værestedet og dets arbejde.

Rådet for Socialt Udsatte og Socialministeriet har bidraget til, at der netop i disse år sker en mere systematisk opsamling af erfaringer og viden om NIMBY-problemet i Danmark, med henblik på at støtte kommunerne i arbejdet med at fremme etableringen af lokale tilbud for de udsatte grupper (12). Værestedernes erfaringer og viden er væsentlige i denne sammenhæng.

KAPITLET'S PÅSTANDE ELLER UDSAGN:

- NIMBY- problemet er velkendt
- Lokalområdets bekymringer skal tages alvorligt
- Viden og forståelse er afgørende for den lokale opbakning
- Kommuner og andre samarbejdspartnere kan drage nytte af værestedernes viden

ET TANKEEKSPERIMENT

Misbrugsindsatsen i Danmark beskrives ofte som en indsats, der består af tre søjler: Kontrol, behandling og forebyggelse. Til hver af de tre søjler knytter sig forskellige ministerier og ressortområder, faggrupper, faginteresser og indsatser. I mange år har vi brugt utroligt mange ressourcer på kontrol og strafforanstaltninger, hvorimod forebyggelse, behandling og specielt social indsats har fyldt væsentligt mindre. Nogle mener endvidere, at ”harmreduktion” eller skadesreduktion udgør en 4. søjle i indsatsen, mens andre forfægter det synspunkt, at det skadesreducerende arbejde er fundamentet for de tre øvrige.

Der er ikke enighed om en grundlæggende forståelse af stofmisbrugsproblemet. Følgelig er der heller ikke enighed om, hvordan vi som samfund mere samlet og koordineret bør sætte ind. Af samme grund hænder det, at nye initiativer, lovgivning og politiske udmeldinger kan stritte i mange forskellige og modsatrettede retninger. Juridiske stramminger med øgede strafframmer for besiddelse og handel med narkotika, centralt iværksatte projekter som ”Narkoen ud af Byen” og gennemførelsen af den nye behandlingsgaranti for stofmisbrugere (13) har derfor ikke nødvendigvis nogen indbyrdes sammenhæng. Heller ikke selv om initiativerne er iværksat på samme tid og af den samme regering.

Michael Jourdan, som er en af de mere tænksomme forskere på misbrugsområdet, har ved flere lejligheder og på mange forskellige måder gjort opmærksom på behovet for en større sammenhæng i indsatsen (14). Michael Jourdan har samtidig bidraget til at skabe en ny forståelse for den rolle, værestederne spiller. Værestederne er et svar på behov for mening og sammenhæng i den konkrete misbrugsindsats. Og

behov opfører sig i denne sammenhæng som rindende vand, der søger mod afløb. Værestederne er en slags ”missing link” i denne søgen. Hvis vi antager, at der er noget om snakken, så kan det give anledning til en ny fortolkning af misbrugsindsatsen: Hvad nu hvis vi et øjeblik forestillede os, at værestedernes arbejde gik på tværs af de andre søjler i indsatsen eller at værestederne måske ligefrem udgør en selvstændig 5. søjle? Er en sådan betragtning rimelig, og hvad ville vi egentlig få øje på, hvis nu forsøget blev gjort? Lad os prøve.

I relation til kontrolindsatsen vil man få øje på, at værestederne er med til at forebygge, løse og minimere kriminalitets- og ordensproblemer. Værestederne spiller også en rolle som netværk og socialt fællesskab i forbindelse med udslusning efter afsoning og endt fængselsophold. I hvilket omfang det sker, og hvad det betyder samfundsmæssigt og økonomisk, ved vi ikke, men at det sker, er hævet over al tvivl. Værestederne har en socialiserende effekt. På værestedet fastlægges regler og udvikles normer. De love, der gælder i samfundet som sådan, gælder selvfølgelig også på værestedet. Men arbejdet for at overholde skrevne som uskrevne love og regler har på værestedet den ekstra dimension, at det indebærer udvikling af en betydelig selvjustits. Hvis ikke man som bruger kan anerkende reglerne eller se fornuften i dem, så vil man heller ikke tage ansvar for dem. Og hvis ikke brugerfællesskabet på et eller andet plan tager ansvaret for stedets regler og normer – og dermed gør værestedet til noget andet og mere end livet på gaden - ja, så er der heller ikke noget værested.

Med hensyn til behandlingsindsatsen har vi allerede været inde på, at værestederne ofte udgør en ind-

gangsør til det, vi traditionelt forstår ved egentlig behandling. På værestedet skabes ofte den allerførste kontakt og isolationen brydes. Der etableres nye relationer til medarbejdere og frivillige, man får det måske lidt bedre, og gradvist mobiliseres måske den styrke og motivation der skal til, for at endnu et skridt kan tages. Det er også velkendt, at de stoffri væresteder spiller en afgørende rolle i ”efterbehandlingen”, når beslutningen om et stoffrit liv skal fastholdes. Værestedet er ofte ramme om det værdifulde arbejde, NA-grupperne udfører, ligesom der gennem forskellige projekter arbejdes for at støtte en tilbagemvendende til arbejdsmarked og samfundsliv (15).

I forhold til forebyggelsesindsatsen gøres der er stort arbejde for at informere og oplyse om misbrug og afhængighed. Mange væresteder er leveringsdygtige i ganske mange foredrag, og rigtig mange eksmisbrugere øser dagligt af deres viden og erfaringer i forbindelse med oplæg på bl.a. skoler og uddannelsesinstitutioner. Mødet med mennesker, der selv har haft problemet inde på livet, og som ved, hvad de taler om, gør ofte et langt større indtryk end nok så mange forkromede kampagner.

Hvad angår det skadesreducerende arbejde er der indlysende virkninger. For brugere og medarbejdere på værestederne er der ingen tvivl om, at indsatsen har en betydelig sundhedsfremmende og sygdomsforebyggende virkning. Men der foreligger ikke samlede undersøgelser heraf, ligesom man også må forlade sig på egen dømmekraft, når og hvis man skal redegøre for, på hvilken måde tilknytning til et værested har betydning for trivsel og livskvalitet, omfanget af overdoser, dødelighed etc. (16). På nogle væresteder uddeles rene sprøjter, ligesom der behandles sår, gives råd og vejledning vedr. hygiejne, smitterisiko osv. På enkelte væresteder er der ansat sygeplejersker og tilknyttet sundhedsfagligt personale. Sund kost og gode oplevelser omkring de fælles spisesituationer på værestedet spiller naturligvis også en vigtig rolle.

På baggrund af denne beskrivelse, siger det sig selv at værestedet har en bred kontakt til mange forskellige samarbejdspartnere. Ofte skal der samarbejdes med politi og kriminalforsorg, misbrugscentre og behandlingsinstitutioner, boformer og socialpsykiatri, forebyggelseskonsulenter, sundhedsvæsen, kommunale sagsbehandlere m.fl. I den forstand er der

tale om et ganske komplekst netværk af relationer og ydelser, som med værestedets mellemkomst kan bringes i nyt spil til glæde og gavn for den enkelte bruger. Værestederne har på flere måder nogle særlige forudsætninger for at binde de mange forskellige tråde sammen.

I et større samfundsmæssigt perspektiv er det værd at overveje, hvordan vi bruger pengene, og hvad vi får for de penge, vi bruger. Hvor mange penge spares der på et kommunalt budget, når et menneske bevæger sig fra passiv forsørgelse til aktiv selvforsørgelse? Hvor mange penge spares der, når der skabes sammenhæng mellem behandlingsindsats og social opfølgning og antallet af tilbagefald mindskes? Hvor mange penge spares der i et sundhedsvæsen, når sundhedstilstanden blandt de udsatte grupper forbedres? Hvor mange penge kan vi spare på kontrol og strafforanstaltninger, hvis vi anerkender, at det er brug for at gå nye veje? Og hvor mange penge er der tjent, når omfanget af tvangsfjernede børn reduceres og familierelationer genopbygges?

Der er brug for at igangsætte undersøgelser og gennemføre regnestykker med et sådant kontant sigte. Indtil da, må vi slå os til tåls med en stærk fornemmelse af, at samfundet får overordentlig megen effekt for de penge, værestederne støttes med.

Væresteder er en god investering.

KAPITLETS PÅSTANDE ELLER UDSAGN:

- Væresteder udgør en slags "missing link" i misbrugsindsatsen
- Væresteder kan betragtes som en 5. søjle i misbrugsindsatsen
- Der er brug for undersøgelser, der fokuserer på den samfundsøkonomiske værdi
- Væresteder er en god investering

NYE KOMMUNALE RAMMEBETINGELSER

Fra januar 2007 gennemføres regeringens opgave og strukturreform. Amterne forsvinder, der opstår nye regioner og væsentligst, så vil der over det ganske land opstå nye og større kommuner. Den hidtidige diskussion om kommunalreformen har selvfølgelig været noget præget af, hvordan de nye fællesskaber skal se ud, og i mindre grad af, hvordan man vil løse de nye opgaver. Men det kommer nok.

På misbrugsområdet ligger det fast, at ansvaret for behandlingen overgår til kommunerne. På papiret er det en positiv ændring, som vil give kommunerne mulighed for at ændre sagsgange, lette visitationen og skabe sammenhæng i indsatsen. Udfordringen er at skabe et langt større flow mellem behandlingsindsatsen og den sociale opfølgning. At det kan lade sig gøre, er Fredericia Kommune et levende eksempel på. Som frikommune har man i flere år behandlet stofmisbrugerne lokalt, frem for at lade Vejle Amt klare opgaven. Nærhedsprincippet og det samlede ansvar for opgaven er vigtig, når der skal skabes helhed i en indsats, som omfatter værestedstilbud for aktive og tidligere misbrugere, terapeutiske forløb, stoffri behandling, afgangning og metadonunderstøttet behandling, botilbud, arbejdsmarkedstræning osv. Der kan hentes meget inspiration i erfaringerne fra Fredericia Kommune, både hvad angår organisering, kvalitet og pris.

Og inspiration er der brug for. Blandt andet har behandlingsgarantien for stofmisbrugere naturligt medført, at flere misbrugere kommer hurtigere i behandling. Det er positivt. Der er skabt en bedre kontakt, og der visiteres også rask væk i forhold til lovgivningens bestemmelser. Men behandlingsindsatsen undergår også en række forandringer (17).

I dag er ca. 13.500 mennesker i behandling. Det er mere end en tredobling på bare 7 år. Men ser man nærmere efter, viser der sig et samtidigt fald i andelen af den stoffri døgnbehandling. I 1997 var 12,3 % i stoffri døgnbehandling, i 2004 er der tale om kun 6,3 %, hvilket er sket samtidig med, at de offentlige udgifter til den samlede behandlingsindsats er steget fra 197 mill. kr. i 1997 til ca. 800 mill. kr. i 2004. Med baggrund i tallene, siger det sig selv, at den metadonunderstøttede vedligeholdelsesbehandling, er steget markant.

Med udgangspunkt i kommunalreformens muligheder må det være muligt at sigte lidt højere. Udfordringen må være, at behandlingsgarantien nu følges op af en række kommunale målsætninger for, hvad det er for en hjælp og behandling, man vil garantere. Hjælpen og behandlingen bør sigte mod flere ting – forbedret livskvalitet, hjælp-til-selvhelp, selvforsørgelse, stoffrihed – og målene skal være tydelige i indsatsen, så det bliver muligt at koordinere og sammenstykke det rette forløb til det enkelte menneske.

Mål og retning for misbrugsindsatsen er også af afgørende betydning for værestederne. Hvis behandlingen bliver for diffus eller for opskruet, og ikke i tilstrækkelig grad indeholder et kvalitativt løft for den enkelte, så bliver det ganske enkelt vanskeligt for værestederne at udfylde deres rolle. Værestederne kan meget, men de kan ikke alt!

Lige nu er værestederne en mulighed. I den gældende Servicelov henter muligheden for etablering af væresteder hjemmel i § 88:

”Amtskommunen sørger for aktivitets- og samværstilbud til personer med betydelig nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller med særlige sociale problemer til opretholdelse eller forbedring af personlige færdigheder eller af livsvilkårene.

Stk.2. Amtskommune træffer efter indstilling fra kommunen afgørelse om aktivitets- og samværstilbud, jf. § 131 b. Amtskommunen giver dog tilbud til personer, der især har problemer med at opholde sig i egen bolig.

Stk. 3. Kommunen kan træffe afgørelse om aktivitets- og samværstilbud, når tilbudene især er beregnet for personer med bopæl i kommunen”.

I lovforslag nr. L38 omhandlende ændringer af Serviceloven i forbindelse med kommunalreformens gennemførelse, lyder det i § 104:

”Kommunalbestyrelsen skal tilbyde aktivitets- og samværstilbud til personer med betydelig nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller med særlige sociale problemer til opretholdelse eller forbedring af personlige færdigheder eller af livsvilkårene”.

Ændringen markerer, at kommunerne overtager ansvaret også i forhold til etablering af aktivitets- og samværstilbud. Den vigtigste ændring er imidlertid, at opgaven nu skal løses. Etableringen af væresteder er ikke længere blot en mulighed, som man kan forholde sig frit til blandt alle andre muligheder. Med kommunalreformen bliver værestederne en ”skal” opgave. I tilknytning til det videre arbejde vil det være værdifuldt, at den nye lovgivning støttes af en egentlig vejledning for værestedsområdet, som mere præcist beskriver indhold, aktiviteter og muligheder.

I forbindelse med de undersøgelser, Center for Rusmiddelforskning har gennemført på værestedsområdet, har der også været fokuseret på værestedernes økonomi. Undersøgelsen udviser meget store udsving i de bevillinger, der gives til værestedernes drift. Samtidig påpeger undersøgelsen det problem, at bevillinger og støtte ofte er kortsigtede og midlertidige, hvilket indebærer at det er meget vanskeligt for det enkelte værested at se mere end blot et år frem i tiden.

Den samme problemstilling er i øvrigt tydelig i en mindre undersøgelse, som Landsforeningen af Væ-

reSteder har gennemført i 2005 (18). I undersøgelsen fra Center for Rusmiddelforskning formuleres problemstillingen på følgende måde:

”Værestedernes usikre økonomiske situation er en af de væsentligste eksterne barrierer for værestedsdriftens kvalitet og omfang. Mange (i undersøgelsen, red.) peger på, at der er behov for større opmærksomhed på det arbejde, værestederne udfører, og at dette arbejde samtidigt bør styrkes metodisk og økonomisk ved netværksdannelse og samarbejde på landsplan og ved øget fokus på uddannelse af medarbejdere og frivillige. Der synes at eksistere en generel enighed om, at værestederne udfører et stort arbejde. Dette genspejles ifølge mange ikke i den økonomiske tilførsel til området” (19).

Der er ingen tvivl om, at forslaget til den nye lovgivning, er et udtryk for noget af den anerkendelse, som efterlyses i citatet. Med den nye lovgivning er der samtidig skabt en række rimelige begrundelser for, at kommunerne vil engagere sig tydeligere i værestedernes drift og udvikling. Også i fremtiden vil der selvfølgelig være brug for at hente tilskud til finansieringen fra diverse puljer – lokalt og centralt – med der er nok ingen tvivl om, at man med kommunalreformen står i en situation, hvor der skal findes nogle mere permanente og langsigtede løsninger. Samtidig vil der være behov for at støtte en løbende kvalificering af ledere, medarbejdere og frivillige. Betydningen af at støtte et personales ønsker om at blive dygtigere kan næppe undervurderes på et område, hvor risikoen for at blive nedslidt og udbrændt i forvejen er udtalt. Der er brug for dygtige ledere og medarbejdere med forskellige faglige udgangspunkter, som i hverdagen kan skabe den kontinuitet

og sammenhæng, som set fra et brugersynspunkt er rigelig turbulent.

Udfordringen bliver at fastholde den variation og mangfoldighed, der er brug for. Der skal fortsat være al mulig plads til skøre ildsjæle og frivilligt organiserede netværk, som kan nå helt derud, hvor en kommune kan ha’ svært ved at række. Og samtidig vil der være brug for stærke kommunalt organiserede værestedstilbud, som er afstemt efter behovet i en samlet og koordineret indsats, præget af synlig mål.

Fremtiden vil under alle omstændigheder byde på et stærkere kommunalt engagement i misbrugsindsatsen og i værestedernes arbejde for de udsatte grupper. Den forventning skyldes ikke kun lovgivningens bestemmelser, men også en tro på, at kommunesammenlægning vil give ny energi til udvikling af en forstærket indsats for de svageste.

KAPITLETS PÅSTANDE ELLER UDSAGN:

- Ansvar for stofmisbrugsbehandlingen overgår til kommunerne
- Der er brug for aktive og klare målsætninger i stofmisbrugsbehandlingen
- Værestederne bliver en kommunal »skal« opgave
- Værestedernes drift og udvikling skal sikres
- Ledere og medarbejdes fortsatte kvalificering skal sikres
- Variation og mangfoldighed er betydningsfuld

ET LILLE EFTERSKRIFT

Værestedsbevægelsen har to væsentlige udgangspunkter og forudsætninger.

Velfærdssamfundet og vores dårlige samvittighed når det ikke fungerer, er den første. Værestederne er et udtryk for, at man fra stat, amter og kommuner har ønsket at understøtte nye sociale projekter, som kan forbedre livsvilkår og muligheder for de mest udsatte grupper.

Det andet udgangspunkt er civilsamfundet og de mange, mange frivillige netværk og foreningsdannelser, Danmark er så rig på. Aktuelt er ca. 1,2 millioner mennesker involveret i frivilligt, ulønnet arbejde. Heraf udfører ca. 300.000 frivilligt socialt arbejde. Det er en betragtelig ressource. Tænk blot på, hvor meget der ville gå i stå, hvis ikke der var besøgsvenner, som gav en hånd med i forhold til ensomme og syge ældre, hvis ikke der var frivillig indsats i de mange sygdoms- og handicapforeninger, hvis ikke eksmisbrugere og andre med brugerbaggrund øste af deres erfaringer og viden? Eller tænk, hvis ikke socialt udsatte selv tog affære, og i stedet satte sig

til at vente på hjælp og betjening af et ansat, lønnet personale? Det ville blive en lang venten!

Offentlig indsats og en god portion civil courage er ikke et dårligt makkerpar, når der skal udvikles nye metoder i det sociale arbejde. Den sammenhæng har været kendt længe. Men det nye er måske, at værestederne har formået at skabe en fremskudt front for en indsats, som inkluderer de udsatte grupper. Brugerindflydelse og brugerorganisering blandt de udsatte grupper – og ikke blot blandt de grupper, der i forvejen har et hornorkester i spidsen - er nye og spændende eksempler på nogle af de strømninger, som værestedsbevægelsen er med til at fremme.

Væresteder for de udsatte grupper med et aktivt socialpolitisk sigte er nok ikke et dansk patent. Men det er alligevel tankevækkende, at indsatsen for de udsatte grupper i de nærmeste nabolande ikke omfatter noget, der blot ligner.

Familien Danmark kan lune sig ved sine væresteder.

NOTER OG LITTERATUR

1) I Årsrapport 2004 fra Rådet for Socialt Udsatte anslås det, at de mest udsatte grupper udgør et samlet antal på ca. 50.000. Tallet omfatter mennesker med alkohol- eller stofmisbrug, psykiske lidelser, hjemløshed og prostituerede. Opgørelsen indeholder en vis usikkerhed, da der på netop dette område er mange mørketal.

2) *Regine Grytnes, Susanne Villumsen, Mads Uffe Pedersen: Væresteder for stofmisbrugere og tidligere stofmisbrugere i Danmark. Center for Rusmiddelforskning, Aarhus Universitet 2002*

Bogen beskriver resultaterne af en evaluering af udvalgte væresteder, gennemført i 2001. Evalueringen er gennemført på 64 væresteder i hele landet. Undersøgelsen bygger på spørgeskemaer til ledere, på fokusgruppeinterviews med brugere og medarbejdere samt spørgeskemaer til brugere.

3) *Væresteder for stofmisbrugere og tidligere stofmisbrugere i Danmark op.cit.*
Jf. herfor særligt kap. 2.3: Værestedernes funktion s. 41-45

4) Diplomlederuddannelsen blev gennemført af Landsforeningen af Væresteder i et samarbejde med Den Sociale Højskole i Odense og Freecomm, rådgivning og konsulentvirksomhed. Uddannelsens idé, formål og forløb er nærmere beskrevet i:

Curt Sørensen: Mågerne over Storebælt. En antologi om lederudvikling på væresteder. Landsforeningen af Væresteder 2004

5) Formulering af Værestedstanken har været et centralt arbejdsfelt for Landsforeningen af Væresteder i forbindelse med gennemførelsen af Landsforeningens udviklingsplan for 2003-2005. Værestedstanken kan hentes på Landsforeningens hjemmeside: www.vaeresteder.dk

6) I Danmark har der været tilløb til mindre undersøgelser af motiver eller bevæggrunde for deltagelse i frivilligt socialt arbejde. Jf. herfor:

Ulla Haberman: Motiver til frivillighed – præsentation af den danske del af undersøgelsen: Frivillighed i Norden. Center for frivilligt socialt arbejde 1999

Undersøgelsen er et forsøg på at omsætte et amerikansk inspireret undersøgelsesdesign til en nordisk og dansk kontekst. Med afsæt i spørgeskemabesvarelser identificeres 6 motivkomplekser: Værdimæssige begrundelser, læringsbegrundelser, selvagtelsesbegrundelser, sociale begrundelser, statusbegrundelser og arbejdsmarkedsbegrundelser. Undersøgelsen finder, at de ”fromme” værdibegrundelser er mest udtalt blandt den gruppe af frivillige, som har indgået i undersøgelsen.

Undersøgelsen afdækker ikke motiver eller bevæggrunde til frivilligt socialt arbejde blandt brugere eller såkaldt brugerfrivillige. I Danmark er der ikke gennemført undersøgelser med netop det sigte.

7) Definitionen er her citeret fra:
Frivilligt socialt arbejde i fremtidens velfærdssamfund. Udvalget om frivilligt socialt arbejde, Socialministeriet 1997 s. 37

8) De omtalte puljer omhandler:
PUF-puljen, Pulje til Udvikling af Frivilligt socialt arbejde, som administreres af Socialministeriet. Puljen udgør ca. 48 mill. kr. årligt
Uddannelsespuljen for frivillige, som administreres af Rådet for Frivilligt Socialt Arbejde. Puljen årligt udgør ca. 6 mill. kr. årligt til fordeling efter ansøgning.
§ 115 midler til støtte for frivilligt socialt arbejde, som udmøntes af amter og kommuner. Det samlede beløb udgør ca. 100 mill. kr. årligt.

9) *Frivilligt socialt arbejde i fremtidens velfærdssamfund op.cit. s. 29*

10) *Frivilligt socialt arbejde i fremtidens velfærdssamfund op.cit. s. 30*

11) Kapitlet baserer sig på praksisstudier og diskussioner gennemført i tilknytning til Landsforeningens lederuddannelse. NIMBY-problemstillingen blev særligt belyst i tilknytning til lederuddannelsens 7. internatuge, marts 2004 på Brandbjerg Højskole. Jf. i øvrigt note 4. Jf. desuden:

Curt Sørensen: En rejse i det udsatte Danmark. Logbog fra Haabet. Landsforeningen af VæreSteder, 2003, specielt s. 14-15

12) Aktuelt er der sat et udviklingsarbejde i gang på initiativ af Rådet for Socialt Udsatte og Socialministeriet. COWI-consult gennemfører således et udredningsarbejde, som skal finde eksempler på tiltag, der imødekommer NIMBY-effekten.

13) De omtalte initiativer drejer sig mere specifikt om: "Narkoen ud af byen" er et centralt iværksat forebyggelsesprojekt, som har til formål at nedsætte tilgængeligheden af de illegale stoffer og begrænse de unges brug af stofferne og de problemer, der knytter sig dertil. Projektet støttes gennem bevillinger fra Sundhedsministeriet. 14 kommuner er modelkommuner i projektet, det drejer sig om: Aars, Ballerup, Bornholms Regionskommune, Hillerød, Holstebro, Kolding, Køge, Nakskov, Randers, Slagelse, Svendborg, Sønderborg, Varde og Viborg. Behandlingsgarantien for stofmisbrugere trådte i kraft d.1. januar 2003. Garantien skal sikre, at der gives et behandlingstilbud indenfor 14 dage, og at der bliver mulighed for at vælge mellem tilbuddene.

14) Jf. herfor bl.a.: *Michael Jourdan: Viden om behandling – eller 9 måder at undgå at blive klogere i Tidsskriftet Stof nr. 15, 2001.*

Diskussionen af værestederne som en 5. søjle i misbrugsindsatsen er af Michael Jourdan blevet præsenteret ved adskillige foredrag og oplæg. Skriftligt er synspunktet fremlagt i et ikke publiceret arbejdspapir: *Michael Jourdan: Værestederne – den 5. søjle i misbrugsindsatsen? 2004*

15) Som en del af udviklingsplanen for 2003-2005 har Landsforeningen af VæreSteder igangsat et arbejdsmarkedsprojekt. Projektet har til formål at etablere partnerskaber mellem væresteder og kommuner mhp. at støtte brugerne i en tilbagevenden til arbejdsmarkedet. Foreløbig er der etableret et modelprojekt med Fredericia Kommune.

Projektet omfatter bl.a. udvikling af nye metoder i indsatsen, herunder jobklubber, mentorordninger, tilskudskøret m.m.

16) I august 2005 gennemførte Landsforeningen en større kampagne for sundhed, idræt og det gode liv. Kampagnen "Tour de Udsat" blev gennemført som et etapecykelløb Danmark rundt og talte 130 aktive deltagere fra 13 forskellige væresteder rundt omkring i landet.

I skrivende stund arbejdes der med at opsamle erfaringer og indtryk fra kampagnen i form af en særlig publikation med tilhørende DVD. Udgivelse af materialet vil ske i januar 2006

17) De anførte tal i afsnittet er hentet i Sundhedsstyrelsen opgørelse.

18) Den omtalte undersøgelse omfatter en mindre spørgeskemaundersøgelse udsendt til ledere af væresteder i Landsforeningens medlemskreds i marts 2005. Undersøgelsen omfattede dels spørgsmål om lederens oplevelse af centrale udfordringer og udviklingstræk og spørgsmål om værestedets økonomi.

Undersøgelsen er mere udførligt omtalt i publikationen: *Mulighedernes Værested, 2005*

19) *Væresteder for stofmisbrugere og tidligere stofmisbrugere i Danmark op.cit. s. 121*

Denne lille bog – er én publikation i en serie af tre, om sociale væresteder i Danmark. Trilogiens tre bidrag har titlerne:

- Brugernes Værested
- Mulighedernes Værested
- Samfundets Værested

Alle tre publikationer tager afsæt i den praksis og de erfaringer, der er gjort rundt på de sociale væresteder, der som medlemmer er knyttet til Landsforeningen af Væresteder. Det vil sige omkring 80 sociale væresteder rundt i Danmark.

LANDSFORENINGEN AF VÆRESTEDER

Jyllandsgade 10, I - 7000 Fredericia
Tlf. 7592 4000 - Fax 7592 4009
E-mail: lvinfo@mail.dk - www.vaeresteder.dk

ISBN nr.: 87-989362-4-7

